

det meste, som vel alle lokalhistorikere véd, søges på landsarkiver i København, Odense, Viborg og Åbenrå, på Rigsarkivet i hovedstaden og Erhvervsarkivet i Århus; museerne må ikke glemmes, der er så mange lokale. Og lægger man øret til jorden ude i sognene, kan man her og der fornemme, at *lokalarkiver* spirer. Måske er *det* et af de områder, hvor de nye storkommuner kan blive til fortrinlig hjælp, da ikke alle gamle sogne, selv med lidt støtte ude fra, ville evne at give en udmærket og alsidigt interesseret forsker – som nu her Mogens Lebeck i Taulov – de lokalhistoriske vækstbetingelser.

Fridlev Skrubbeltrang

VALD. ANDERSEN: FOLDINGBRO. *Administration. Bygningshistorie. Toldkontrol. Historisk Samfund for Ribe Amt. 1973. 169 s., ill., kr. 50.*

I »Forord« oplyser Vald. Andersen, der er velkendt bl. a. som skildrer af Alheden og den tidlige jyske hedekolonisation, at bogen om Foldingbro er en udløber af hans arbejde med Malt herreds historie. Som Sydjyllands vigtigste passage over Kongeåen og tillige som centrum for egnens almindelige folkeliv har Foldingbro haft stor betydning. Broens administration gav den en særstilling blandt danske broer. Til dens vedligeholdelse måtte Malt herred nord for grænseåen yde en årlig kornafgift, mens sønderjysk område (Frøs og Kalvslund herreder) havde pligt til at gøre hånd- og spandtjeneste ved broreparationer. Kildemateriale har historikeren kunnet hente såvel i Rigsarkivet som på landsarkiverne i Viborg og Åbenrå samt Landesarchiv Schleswig-Holstein, Slesvig. Skønt arkivalierne til belysning af den træbyggede bro, *bulbroens* bygnings- og reparationshistorie ikke er det fyldigste, giver Vald. Andersen dog i en række afsnit en god oversigt over denne væsentlige del af Foldingbros historie. Til indledning omtaler han ganske kort de danske broers udvikling siden senmiddelalderen (om den ældre tids danske broer ved vi kun lidt). Hånd- og spandtjeneste – det grovere håndlangerarbejde og kørsel med træ, jordfyld og sten – var formentlig den ældste form for ydelse til anlæg og vedligeholdelse af broen, men *brokorn* har senere afløst den oprindelige naturalydelse. Herredets gårde måtte årligt levere en skæppe byg eller havre. Brokorn er kendt i 1500-tallet, muligvis indført fordi det faldt svært at gennemføre hånd- og spandtjenesten. Med ydelsen af *bropenge* som betaling for passage blev afgiftsbyrden for en stor del flyttet over på den brogede folkemængde, der gennem århundreder benyttede broen.

Med rette anfører forfatteren, at navnet Foldingbro efterhånden har fået »en særlig biklang af spænding og mindelser om dramatiske begivenheder«. Men prisværdigt er det, at Vald. Andersen ikke lader sig friste til at fortælle billig danmarkshistorie, men virkelig giver os *broens* historie, omtaler brokorns- og bropengesager, broens forfald, restaurering og ombygning frem til den sidste i 1959–61. Endvidere brotilsynet (med træk af en bromands familiehistorie: Terkel-slægten i 1600-tallet), og toldkontrollens ret bevægede historie gennem tiderne, indtil Foldingbro i 1881 blev nedlagt som selvstændigt toldsted og hen-

lagt under Vamdrup toldsted. Grænsereguleringen efter 1864 er sagligt omtalt og med den redelige antagelse, »at året 1864, så nationalt smerteligt det end måtte være, for beboerne på begge sider af Kongeåen bragte befrielsen for de ældgamle broforpligtelser« (s. 111).

I naturlig tilknytning til emnet findes korte afsnit om militære forhold ved Foldingbro fra o. 1700 til 1864, med gode citater fra ældre beretninger om krigsbegivenheder, endvidere om kroens 300-årige historie og lidt om Foldingbro marked, måske bogens svageste afsnit. Ordet »bydannelse« i den sidste kapiteloverskrift dementeres i selve fremstillingen; dog findes der i dag en samlet bebyggelse omkring Foldingbro. – Bogen afsluttes med en oversigt over utrykte kilder på de forskellige arkiver; de trykte findes nævnt her og der under »Kilder og noter«, s. 159 ff., men i et noget tilfældigt og ret begrænset udvalg. M. h. t. den ældre tid er der vel navnlig gjort for lidt brug af Kancelliets Brevbøger (perioden 1551–1645), der indeholder meget om danske broer. Men det må erindres, at Vald. Andersens bog er skrevet *før* Alex Wittendorffs disputats, »Alvej og kongevej«, der indeholder en mængde oplysninger om broer og brobyggeri også udenfor Sjælland. Kendskab til dette værk ville utvivlsomt i høj grad have påvirket de indledende afsnit. Noterne i »Foldingbro« er få og burde faktisk være indgået i teksten; en fodnote som »Et bol kunne i ældre tid være større ejendom end en gård« (s. 68) er nærmest misvisende. Bogen har talrige illustrationer, deriblandt et par gamle kort over Foldingbro-egnen og tegninger af broen samt broprojekter 1812, 1862, 1879 og 1959. Der findes såvel sag- og stedregister som personregister.

Fridlev Skrubbeltrang

HARALD JØRGENSEN: GENFORENINGENS STATSPOLITISKE BAGGRUND. *Tilblivelsen af Versaillestraktatens slesvigske bestemmelser. Skriftet udg. af Hist. Samf. for Sønderjylland, 43. 1970, 414 s., kr. 60.*

Har. Jørgensen har sat sig som mål at give en redegørelse for tilblivelsen af Versaillestraktatens slesvigske bestemmelser, og han har derfor begrænset fremstillingens kronologiske ramme til perioden oktober 1918 til juni 1919. Denne afgrænsning af emnet forekommer rimelig; der er stof nok til en selvstændig udgivelse om dette emne. Derimod er den metode, Har. Jørgensen har anvendt, ikke tilstrækkelig i forhold til det mål, han har sat. Bogen er overvejende kronologisk disponeret. Den er bygget op af en række omhyggelige referater af kildematerialet, som for hovedpartens vedkommende i forvejen er publiceret, således at det i sig selv ikke bringer ret meget ny viden for dagen. Til disse kildereferater knytter Har. Jørgensen referat for referat sine kommentarer. Denne form repræsenterer 1. trin i en forskningsproces, og med det udgangspunkt kan den videnskabelige undersøgelse foretages: Ud fra det kronologiske overblik man på dette trin har erhvervet, skal de kommentarer og refleksioner, som den første kildelæsning har givet anledning til, sammenholdes efter